

Knut Kjær regnes som «Oljefondets far»

Han frykter at Norge har fått «hollandsk syke»

Og at neste generasjon kan arve «en skakkjørt økonomi»

Advarselen fra oljefondets far

REPORTASJE

TEKST Jakob Schultz

FOTO Marie Von Krogh

27. OKTOBER 2023 · STAVANGER

Tidligere oljefondssjef Knut Kjær er bekymret for at regjeringen ødelegger Norges evne til å finansiere velferdsstaten. – Offentlig forbruk bare øker og øker. Nå føler jeg at det tipper over, sier Kjær.

– Nå skal vi hjem og spare penger. Med rentene som er nå blir det «komla» resten av «ugå».

Det eldre ekteparet setter seg til rette på Norwegians avgang fra Oslo til Stavanger.

Ferien er over og den tøffe hverdagen venter. Rentene stiger i høyt tempo, prisene på matvarer øker, boligbyggingen stopper opp. Også de formuende, de som ikke har flyttet til Sveits, merker stemningsskiftet. Hyttesalget har kollapset og antallet brukte Porscher til salgs hoper seg opp.

Selv i oljebyen Stavanger kjenner de det på kroppen, ifølge ekteparet. Er det «komla» vi skal leve av etter oljealderen, den tradisjonsrike stavangerske retten basert på potet og mel, kokt i kraft, også kjent som potetball, og i deler av det langstrakte landet: raspeball?

Hvem kan si noe om hvordan det vil gå med lille Norge i denne verden?

Så lenge har oljealderen vart i Norge, at den nå er å finne på et museum i havkanten i Stavanger sentrum, en grå steinkloss, som et siste autovern før man havner i sjøen. Og her finner vi ham: Oljeformuens far, mannen som tok imot den første sjekken landet hadde fått betalt for det svarte gullet under havbunnen og som skulle plasseres i utlandet, fordi det rett og slett ble for mye penger å håndtere for det lille landet.

GRUNNLEGGEREN

– Jeg tror ikke han har peiling på hvem jeg er, sier Knut Kjær og peker bort på guiden.

– Men akkurat nå er det litt spennende for han snakker om Oljefondet.

Kjær ble som 41-åring hentet til Norges Bank for å starte Norges Bank Investment Management (Nbim). Det er avdelingen i Norges Bank som forvalter det vi alle kaller Oljefondet. Han ble grunnlegger og leder av Oljefondet (Nbim) i 1998 og jobbet der frem til 2007.

Og ganske riktig. Guiden vet ikke hvem Kjær er. Hverken av utseende eller når han får høre navnet.

– Jeg er kun 28 år og jobber deltid helge-vert her, sier guide Jan Erik Gilje.

– Men jeg er glad i Oljefondet og føler meg heldig som bor her jeg gjør og at de har tatt så godt vare på oljeformuen vår.

KNUT KJÆR

Navn: Knut Norheim Kjær

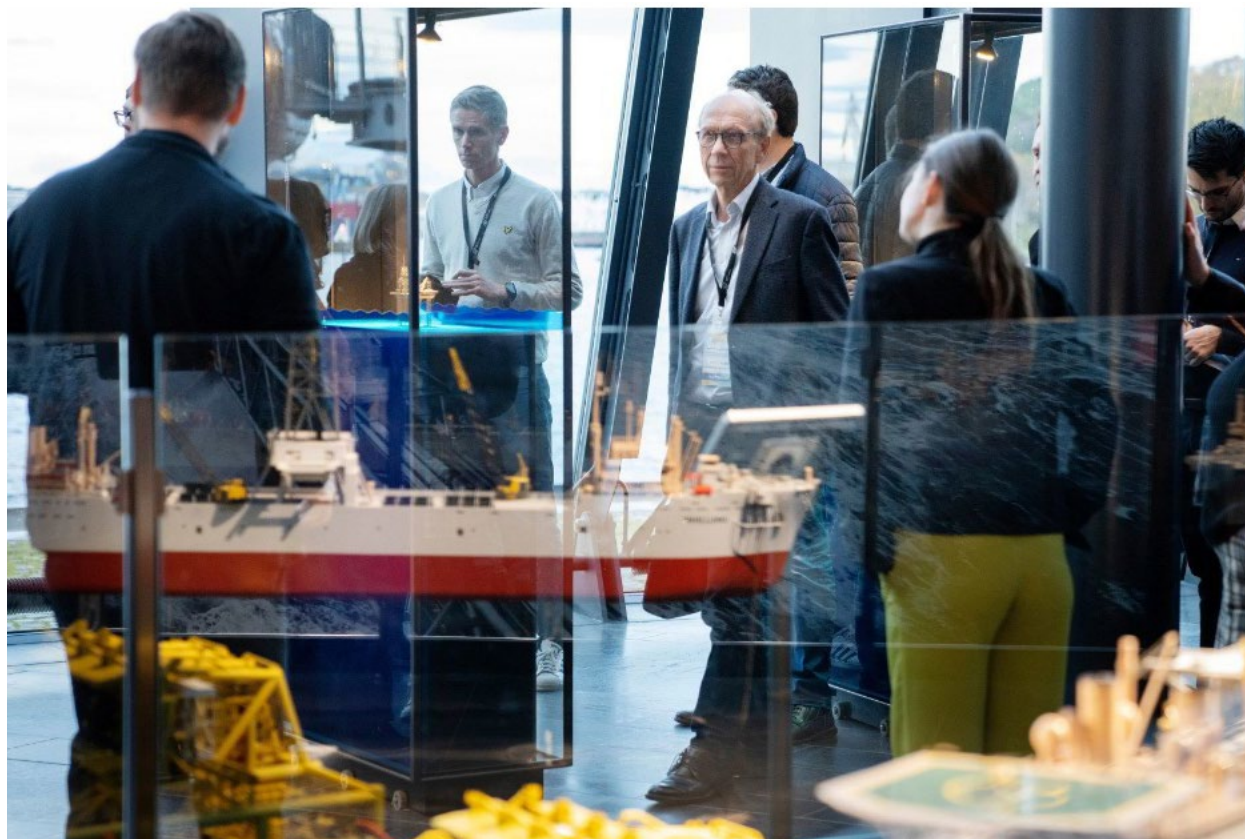
Alder: 67

Bakgrunn: Opprinnelig fra Tønsberg, der familien eide og drev flatbrødfabrikken Korn. Studerte statsvitenskap og sosialøkonomi ved Universitet i Oslo. Første jobb på universitetet og begynte på

en doktorgrad i økonomi. Etter ett år i forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå valgte han å bli gründer. Sammen med tre kolleger grunnla han konsulentselskapet Econ. Jobbet deretter i ledelsen i Storebrand før han ble hentet til Norges Bank for å starte Norges Bank Investment Management (Nbim), avdelingen i Norges Bank som forvalter Oljefondet. Ble grunnlegger og leder av Nbim i 1998 og jobbet der frem til 2007.

Etter to år som president for RiskMetrics Group i New York var Kjær i drøyt ti år partner, styreleder og sjef for investeringskomiteen i oppkjøpsfondet FSN Capital. Styreleder i biotek-selskapet Thelper, kapitalforvaltningsselskapet Sector Asset Management og styremedlem i familieinvesteringsselskapet Strømstangen. Styremedlem i det nederlandske pensjonsfondet APG, Europas største. Medlem av rådgivende investeringskomiteer for sentralbankene i Singapore og Thailand. Har vært rådgiver i China Investment Corporation og Government of Singapore Investment Corporation.

Er også Professor II i finans og bærekraft på Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på Ås. Allerede midt på 1980-tallet var han engasjert i gruppen som laget «Scenarier 2000», hvor de prøvde å definere overlevelsesstrategier for den norske velferdsstaten

- Fordi det kom mye penger inn i staten så kan offentlig sektor per definisjon alltid by opp og få de ansatte de vil. Mens de private må forholde seg til markedsvilkår og eksportmarkedene. Så det blir en «crowding out» av næringsvirksomhet og «crowding inn» av offentlig og skjermet virksomhet, sier

Knut Kjær (i midten med briller). Her er han i Stavanger for å være med på skatteseminar og snakket om skatt på økonomifestivalen Kåånomics. Det er første gang han besøker Norsk oljemuseum

På skjermen bak ham lyser størrelsen på Oljefondet i store gule tall. Og tallene stiger for hvert millisekund. Over 15 tusen milliarder kroner. Men Kjær kan ikke garantere for fondets fremtid. Det er egentlig lite av det Kjær sier som egner seg til å berolige. Han er bekymret på Norges vegne.

– I ytterste tilfellet kan Oljefondet forsvinne, advarer han.

Og fredag denne uken kom regjeringens klimautvalg med sjokkmeldingen om at det mener det ikke bør gis flere tillatelser til leting og utvinning av olje før det er lagt en sluttstrategi for petroleumsvirksomheten.

– I et lavutslippssamfunn er så å si alle utslipp fjernet for godt. Politikken må ha dette som utgangspunkt. Spørsmålet er ikke hvilke utslipp som skal reduseres, men hvilke små utslipp som gjenstår i 2050. Alt annet må bort, påpeker utvalgets leder, siviløkonom Martin Skancke.

Han overleverte rapporten til nyslått klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen (Ap) i Stavanger fredag.

Uten oljeutvinning blir det tilslutt heller ikke nye innskudd i Oljefondet.

– *Vil også Oljefondet havne på museum?*

– Nei, det tror jeg ikke. Det er ikke så mye av det Oljefondet gjør du kan vise frem på et museum, sier Kjær

- Man ønsker jo å ta de rikers forbruk, man ønsker ikke å ta kildene til vekst i økonomien. Men det gjør man nå. Det virker som ting skjer ad hoc og ikke utifra et helhetlig og fornuftig system. Og man setter likhetstegn mellom økte skatter og økte nytte for borgerne i andre enden, sier Knut Kjær. Her forbereder han seg til det han skal si i paneldebatten med Gabriel Zucman

DEN FRANSKE SUPERSTJERNEN

Knut Kjær er i Stavanger for å delta på et skatteseminar og økonomi-festivalen Kåkånomics, også kjent som «Nordens største, beste og morsomste økonomi-festival», som arrangeres for syvende gang i oljebyen.

Og neste dag skal han møte Gabriel Zucman, den 36 år gamle økonomen som har tatt verden med storm og en av få økonomer som siteres i «mainstream media». Snart er Zucman vel så kjent som sin mentor og doktorgrad-supervisor: Thomas Piketty.

Denne uken har Zucman vært med å slippe en rapport som foreslår at man bør innføre en slags global formuesskatt på to prosent på alle formuende. Nå skal Kjær i debatt med Zucman under tittelen «How fighting tax avoidance could save our next generation».

– Hans arbeid, sammen med Annette Alstadsæter og Skatteforsk på NMBU, er banebrytende, sier Kjær.

Etter en middag på Norsk oljemuseum går Kjær ut i høstmørket og gjennom Stavangers brosteinsgater.

– Jeg går nå og tenker på hva jeg skal si i morgen.

Men Kjær har andre bekymringer også. Han har tunge verv i både oppstartsselskaper som trenger penger og store fond som investerer i operative selskaper. Han merker den «kapitaltørken» som er der ute. Og han mener den skyldes feil skatter og offentlig sløsing. Han mener Norge er rammet av en spesiell type sykdom. «Hollandsk syke».

- Det er en langsom bevegelse som avleirer seg i at Norge nå har OECD-området høyeste andel offentlige utgifter, høyest andel offentlige ansatte. Det gir stivheter i systemet. Det er bekymringsverdig for Norge. Verdien av Oljefondet er liten sett i forhold til verdien av en effektiv og tilpassningsdyktig økonomi, sier Knut Kjær. Her er han på vei tilbake til hotellet gjennom Stavangers brosteinsgater etter omvisning og middag på Norsk oljemuseum

SYKDOMMEN FRA NEDERLAND

– I Norge har vi vært så gode på å finne balansen i skattesystem. Nå føler jeg at det tipper over.

Da Nederland fant store mengder gass på slutten av 60-tallet, finansierte inntektene en sterk vekst i offentlig utgifter. Dette førte til svekket konkurransevne og nedleggelse av arbeidsplasser, som igjen førte til store underskudd i utenriksøkonomien og statsfinansene.

Landet måtte stramme inn og arbeidsledigheten steg kraftig på 80-tallet – et fenomen som siden har vært kjent som «hollandsk syke».

Kjær frykter det samme kan skje i Norge.

– Forstår vi verdien av penger? Jeg er blitt mer og mer pessimistisk når det gjelder «hollandsk syke» i Norge.

– Offentlig forbruk bare øker og øker. Det er få tegn til hard prioritering. Symboler som penger til høyskole uten studenter og skipstunnel blir stående som vitner om sløsing. Det trekkes fra Oljefondet og skattene økes.

En svær plastduk er strukket fra et hus og over til et annet i Stavangers gågate. «KÅKÅ nomics – Nordens største og morsomste økonomifestival!» står det. Men Kjær enser det ikke. Han er opptatt av «trenden med lett tilgang på penger uten en disiplinerende faktor».

– Vi er og blir en liten åpen økonomi, en kasteball på et stort hav som bare vil klare oss godt om vi har stor evne til å tilpasse oss. Verdien av Oljefondet er liten sett i forhold til verdien av en effektiv og tilpassningsdyktig økonomi.

HOLLANDSK SYKE

- Et begrep som beskriver avindustrialisering og påfølgende høy arbeidsledighet som følge av vekst i offentlige utgifter og flytting av arbeidskraft og kapital fra konkurranseutsatt til skjermet virksomhet.
- De store inntektene som Nederland fikk fra gassforekomstene på Groningen-feltet fra slutten av 1960-tallet, finansierte en sterk vekst i offentlige utgifter.
- Utgiftsveksten førte til tap av konkurransevne og nedleggelse av arbeidsplasser i konkurranseutsatt sektor.
- Store underskudd i utenriksøkonomien og statsfinansene gjorde det etter hvert nødvendig å stramme inn.
- Dette bidro til at arbeidsledigheten steg sterkt i første halvdel av 1980-tallet.
- Først i andre halvdel av 1990-tallet kunne en noenlunde sikkert si at den nederlandske økonomien var kommet over problemene som fulgte av den store bruken av gassinntekter på 1970-tallet.
- Begrepet Hollandsk syke ble første gang ble brukt i 1977 i en artikkel i tidsskriftet The Economist.
- Bekymringer knyttet til hollandsk syke er en av årsakene til at den norske staten i sin tid innførte handlingsregelen, en tid da fondet var mye mindr

FLYTTESTRØMMEN TIL SVEITS

I hotell-lobbyen stopper Kjær opp. Forteller at før hadde man familieformuer å gå til. Nå er faktisk dette med skatt og flytting blitt en stor del av problemet.

For ham er ikke Sveits-utflyttingen bare teori. Han merker det på kroppen selv.

– Jeg er nok mer bekymret for det som pågår enn andre i bransjen. Risikokapital er en svært knapp ressurs. Utflytting av familieformuer har betydning for kapitaltilgangen til norske bedrifter. Betydningen vil øke over tid.

– Jeg tror ikke folk flest forstår risikokapitalens del av verdiskapingen. Det forsvinner bort i ideologisk diskusjon. Man skal betale mer skatt, de rike har det godt. Punktum. Og så har man ikke diskusjonen om hva er en viktig del av et kapitalistisk system og hva er premisene for å finansiere en velferdsstat.

– *Mener du at Støre og Vedum gjør for lite for å fremme næringslivet og oppstartsselskaper?*

– Jeg har ikke lyst til å gå inn i en konkret politisk diskusjon.

– *Er du bekymret for deres forståelse av dette?*

– Bekymret? Ja, det er jeg.

- Det trekkes fra Oljefondet og skattene økes. «Det er ikke så farlig, det er mere enn nok penger å ta». Det har gått noen år siden de to utredningene fra Produktivitetskommissjonen som ga fryktelig mange eksempler på sløsing i offentlig sektor. Hvor har det blitt av fokuset på å effektivisere, spør Knut Kjær. Han er en av de første i frokostsalen klokken 07.30 på morgenen. Han spiser egg og bacon til frokost, mens han leser nyheter og forbereder seg til den store skattedebatten med den franske stjerneøkonomen Gabriel Zucman

FREMTIDENS GENERASJONER

På vei opp til rommet forteller Kjær at et foredrag av «Fremtiden i våre hender»-grunnlegger Erik Dammann på 1970-tallet var som en åpenbaring for ham. Kjær ønsket etter det å forske på om man kunne ha økonomisk vekst og likevel bevare planeten.

– Jeg bestemte meg for å studere samfunnsøkonomi etter å ha hørt Erik Dammann i Tønsberg samfunnshus. Jeg mener at avgifter for å korrigere priser, som karbonavgift, er helt nødvendig. Vi burde skatte luksusforbruk hardere. Jeg prøver å være nøktern, men vet også at jeg er blant de verste.

– *Hva gjør du selv for å spare i disse tider?*

– Jeg lar seilene på seilbåten vare til de revner og bilene gå til de kolliderer. Men det gjør jeg uansett økonomisk utsikter. Det er min holdning.

Neste morgen ved frokostbordet snakker Kjær mye om Norges fremtidige generasjoner.

– Det er de som eier Oljefondet, det er prinsipalen. Stortinget er kun en bestyrer på vegne av fremtidige generasjoner.

Han forteller om sine seks barnebarn, et av dem mistet sin far, Kjærs sønn, for ti år siden. Han ble kun 32 år, rammet av kreft da datteren var et år gammel.

– Det er tungt. Det viser at livet har også risiko. Det må man regne med når man lever og får barn. Heldigvis har min svigerdatter fått seg ny familie som er blitt en del av vår familie.

Kjær forteller at han alltid har vært opptatt av miljø og fremtidige generasjoner. Det skyldes ikke hans seks barnebarn. Men barnebarna gjør ham heller ikke mindre interessert i Norges fremtid.

FORHOLD VED NORSK ØKONOMI SOM BEKYMRE KJÆR

Noen aspekter ved norsk økonomi og samfunn som bekymrer Knut Kjær:

- OECD-området høyeste andel offentlige utgifter.
- OECD-området høyeste andel offentlige ansatte, med over 30 prosent andel sysselsatte i offentlig sektor. Tyskland har til sammenligning i overkant av 10 prosent av sysselsatte i offentlig sektor.
- Norges offentlige budsjetter utgjør 62 prosent av økonomien (fastlands bnp), ifølge nasjonalbudsjettet 2023. For land vi sammenligner oss med ligger tallet under 50 prosent. Sverige og Euroområdet er nærmest, med 49 prosent.
- I perioden 2002–2021 har 86 prosent av ekstra inntekter fra et voksende Oljefond gått til å øke offentlige budsjetter, mens 14 prosent har gått til å redusere skatter, ifølge et anslag fra nasjonalbudsjettet 2021.

- Skattesatsene ligger over land vi sammenligner oss med. 44 prosent av fastlands-bnp i Norge i 2023 betales i skatt, mot henholdsvis 43 og 41 prosent i Danmark og Sverige. Dette til tross for at penger fra Oljefondet dekker mer enn 20 prosent av utgiftene i nasjonalbudsjettet.
- I tillegg har Norge verdens høyeste sykefravær

- Handlingsregelen legitimerer langt større bruk av oljepenger enn det som var planlagt. En regel som åpner for mer pengebruk når kronekursen svekkes er åpenbart feil. Men for politikerne er det fint å ha mange frihetsgrader og få synes å ønske en endring. Konsekvensene tas av fremtidige generasjoner. Jeg er mer bekymret for at de arver en skakkjørt økonomi enn for at det er mindre kroner igjen på Oljefondet enn det kunne ha vært, sier Knut Kjær. Han mener Norge nå har «hollandsk syke» og er bekymret for offentlig sløsing med penger.

– Den norske og nordiske velferdsmodellen er helt unik. Statsminister Støre har gitt den beste beskrivelsen jeg har hørt noen gang. Det handler om å finne gode balanser. Et næringsliv i fri dressur og med lave skatter vil over tid mangle viktige bestanddeler for å levere gode resultater, blant annet tilgang på godt skolert og motivert arbeidskraft. Norske bedrifter har enorme fordeler av den tryggheten og kompetansen velferdssamfunnet gir. Sånn sett tilhører deler av overskuddet fellesskapet. Men samtidig er velferdsstaten helt avhengig av entreprenørskap og risikotagning i privat sektor. Velferdsstaten og offentlig ressursbruk kan drives av sitt eget moment og kvele næringsvirksomheten.

Kjær mener den såkalte handlingsregelen er en del av problemet, fordi Oljefondet er blitt dobbelt så stort som man trodde da regelen ble etablert i 2001.

– Handlingsregelen har derfor mistet sin disiplinerende effekt. Den legitimerer langt større bruk av oljepenger enn det som var planlagt. En regel som åpner for mer pengebruk når kronkursen svekkes er åpenbart feil. Men for politikerne er det fint å ha mange frihetsgrader og få synes å ønske en endring. Konsekvensene tas av fremtidige generasjoner. Jeg er mer bekymret for at de arver en skakkjørt økonomi enn for at det er mindre kroner igjen på Oljefondet enn det kunne ha vært

FORMUESSKATT PÅ TO PROSENT

Klokken halv ti går bussen med skatteforskerne til Ullandhaug utenfor Stavanger sentrum. Her ligger Universitetet i Stavanger, der Zucman skal holde forelesningen «Global tax evasion: Recent trends and emerging issues».

Igjen foreslår Zucman en global formuesskatt på to prosent og en minimum selskapsskatt på 15 prosent uansett hvor man skatter til. Noen må bare begynne å kreve det inn.

– Vi trenger et lite, modig land som kan starte trenden, sier Zucman.

På andre rad sitter Marie Bjørnebye, seniorrådgiver i skatteøkonomisk avdeling i Finansdepartementet. Også tre ansatte i Skatteetaten lytter interessert på forelesningen fra andre rad.

– «Come on Norway, you can do it», sier Zucman.

I dag har Norge en formuesskatteprosent på opptil 1,1 prosent. På vei ut av forelesningen er Kjær litt mer nøktern til Zucmans forslag.

– Det vil nok ikke la seg gjennomføre i praksis. Det virker temmelig teoretisk. Ideelt sett gjerne, men hvor skal man begynne for å lage et skattesystem som funker? Det vil være så mange tilpasningsmuligheter med et sånt system.

SJOKKERT OVER FINANSKRISEN

Så går bussen inn til Stavanger sentrum igjen. Det er kø for å komme inn på utestedet «Gaffel og Karaffel». Kåkånomics-festivalen har akkurat begynt og debatten mellom Kjær og Zucman er tredje post på programmet.

– Kanskje vi skal begynne med en øl, sier Kjær idet det er 30 minutter før han skal opp på scenen.

I avisene står det at det var høyrenasjonalisten Le Pens brakvalg i Frankrike som gjorde legesønnen Zucman så skremt at han valgte å studere økonomi for å bidra til at det aldri vil skje igjen.

– Men den egentlige grunnen til at jeg begynte å studere økonomi er finanskrisen i 2008, sier Zucman til DN.

– Jeg var bare 20 år da og ble sjokkert av det. Det hadde katastrofale konsekvenser for meg og jeg ville forstå hvordan det kunne skje og begynte å se på alle milliardene som gikk inn og ut av skatteparadiser.

Så senkes lysene og showet kan starte.

– Kan vi få til en avtale med investorer at alle selskaper betaler minimum 25 prosent skatt, uansett hvor de skatter til. Og at man ikke lenger investerer i selskaper som betaler mindre enn 25 prosent skatt? Jeg vil gjerne ha åpenhet og garantier, ikke bare høflig prat om ESG, sier Gabriel Zucman (til venstre). Her på scenen med Knut Kjær på utestedet Gaffel og Karaffel under Kåkånomics-festivalen i Stavanger.

– Tenk at folk har betalt for å komme hit og høre om skatt. Det er ganske kult, sier moderator og skatteforsker Annette Alstadsæter.

Også hun er en internasjonal tungvekt på skatteforskning og har samlet over 30 skatteforskere fra hele verden til Stavanger for et skatteseminar og lansering av en viktig database over skatt og pengestrømmer: «Atlas of the offshore world».

– Da jeg startet min doktorgrad og fortalte folk at jeg jobbet med skatt begynte de å gjespe og ville snakke om noe annet. Sånn er det ikke lenger. Zucman er en rockestjerne og vi er super happy for å ha ham her.

- Money talks, sier skatteforsker Annette Alstadsæter. Hun er moderator i skatte-debatten mellom Knut Kjær og Gabriel Zucman under Kåånomics-festivalen, og er i likhet med Kjær professor på Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på Ås

NORGES PROBLEM

Fra scenen ber Zucman om mer åpenhet fra verdens største selskaper om hvor de skatter til og hvor mye de skatter. Kjær svarer at han er opptatt av ESG og startet et viktig ESG-arbeid da han ledet Nbm.

– Kan vi få til en avtale med investorer at alle selskaper betaler minimum 25 prosent skatt, uansett hvor de skatter til. Og at man ikke lenger investerer i selskaper som betaler mindre enn 25 prosent skatt? Jeg vil gjerne ha åpenhet og garantier, ikke bare høflig prat om ESG, sier Zucman.

– Enigheten blant 136 i land i 2021 om en global minimumsskatt for bedrifter på 15 prosent viser viktig fremgang i det internasjonale arbeidet på skatt. Det tar tid å gjennomføre, men intensjonen er viktig, svarer Kjær.

– Dette er først og fremst et politisk spørsmål. Investorene må bidra med å kreve informasjon fra bedriftene om hvor mye verdi de skaper i hvert land og hvor mye de betaler der i skatt. Det er i investorenes egen interesse at bedriftene følger intensjonene om minimum beskatning, legger han til.

Bakerst i salen står Rødt-politiker Mimir Kristjánsson klistret langs veggen og hever hånden.

– I Norge har ikke skattedebatten i det siste vært om selskaper, men rike privatpersoner som flytter til Sveits. Er det et problem for Norge eller et problem for Sveits, spør Kristjánsson, til latter fra salen

– Skatteflyktninger fra Norge til Sveits er et problem fordi dere lar dem flytte og sier at når de har flyttet så stopper dere å skattlegge dem. Men dere har andre valg: Dere kan si: Du er blitt rik i Norge, vi skal fortsette å skattlegge deg etter at du har dratt. Kanskje ikke til du dør, men i fem, ti eller femten år, sier Gabriel Zucman. Han holdt presentasjon på Universitetet i Stavanger før han dro til Stavanger sentrum med Knut Kjær og flere titall skatteforskere for å delta på Kåkånomics

– Det er et stort problem og jeg tror jeg kommer til å overraske dere med svaret: Det er et problem for Norge, svarer Zucman.

Han blir ivrig:

– Det er et problem fordi dere lar dem flytte og sier at når de har flyttet så stopper dere å skattlegge dem. Men dere har andre valg: Dere kan si: Du er blitt rik i Norge, vi skal fortsette å skattlegge deg etter at du har dratt. Kanskje ikke til du dør, men i fem, ti eller femten år, sier Zucman.

– Og logikken er enkel: Har du blitt rik i Norge er det delvis fordi du har dratt nytte av infrastruktur, tilgang til et marked, utdanning og helsesystem. Du har ingen naturrett til å flytte til et skatteparadis. Du kan ikke bare forsvinne når du blir milliardær og ikke skatte mer.

Salen bryter ut i spontan applaus. Og med de ordene avsluttes paneldebatten.

POLITIKERNES DOM

Hva synes så politikerne om Kjærs dystre spådommer for Norge? På Kåkånomics er både økonomer og politikere enige med Kjær.

– Jeg deler langt på vei Kjærs bekymring, sier Arbeiderparti-politiker Hadia Tajik.

Også Rødts Mimir Kristjansson blir engasjert av Kjærs syn.

– Det er ikke vanskelig å være enig med Knut Kjær at det sløses mye med penger i Norge, sier han.

– Nytt regjeringsskval til 60 milliarder og flere titall milliarder i subsidier til ulønnsom havvind kan stå som to grelle eksempler, fortsetter han.

Milliardær Ståle Kyllingstad vil også være med i debatten

– Du ser bare i Stavanger og daværende ordfører som lovet gratis buss ut året når du kom til juni-måned. Typisk sånn som skjer i et valgår. Alle demokratier sliter med at politikere skal gjenvelges.

Men finansminister Trygve Slagsvold Vedums høyre hånd, statssekretær Erlend Grimstad, er ikke enig. Vedum selv fikk influensa og måtte kaste inn håndkleet under Kåkånomics.

– Vi kan ikke helt se det er faglig belegg for bekymringene til Kjær, svarer Grimstad.

– Den personlige eierbeskatningen har begrenset betydning for investeringene i Norge. Men en høy eierbeskatning kan medføre at flere norske investorer flytter ut av landet, og dermed taper vi skatteinntekter. Dette er en viktig balanse å holde, legger han til.

– Det er bra med en levende debatt om fondet, men vi må ikke glemme at vi er utrolig heldige i Norge som har et veldig stort fond som gir oss muligheter svært få andre land er forunt. Meningen er jo at dette skal brukes for å øke velstanden for folk i Norge, men det må skje på en ansvarlig måte hvor vi tar hensyn til at denne formuen skal komme både nålevende og fremtidige generasjoner til gode.

Hannah Gitmark, nestleder i Tankesmien Agenda, deler heller ikke Kjærs syn.

– Offentlige investeringer gir utgifter på kort sikt, men vil gi mange gevinster, også i privat sektor, på lengre sikt. Norsk økonomi har høy produktivitet. Internasjonale rangeringer plasserer Norge høyt blant land det er attraktivt å drive forretning i. En av grunnene er nettopp at vi har investert i fellesskapet, forteller Gitmark.

Mimir Kristjansson mener også at privat sektor har en jobb å gjøre for å hindre sløsing.

– Jeg synes mange undervurderer hvor mye sløsing som skjer i privat sektor. Det er åpenbart enorme ressurser som blir borte i bullshit-jobber i konkurranseutsatt sektor, i meningsløst høye lederlønninger og ikke minst i luksusmarkedet. Det er ikke bare det offentlige forbruket som kan være hodeløst, også private bedrifter bruker av våre felles ressurser på tull og tøys.

FRYKTER KINA

På vei ut av paneldebatten med Zucman er Kjær opprømt.

– Han er jo strålende. Og det klart, han må jo også bidra til å skape debatt. Hvis ikke er det ikke noe morsomt. Men nå må jeg skynde meg til flybussen.

– Tar du bussen til flyplassen for å fremstå nøktern i avisen?

– Nei, jeg gjør alltid det. Jeg tar trikken til jobben. Det er sånn jeg er

– Oljefondet har hatt høy avkastning over en lang periode. Noen av drivkreftene, som økende profittmarginer, lavere skatter og lavere renter, er ikke repeterbart, sier Knut Kjær (til høyre). Her tar han bussen med over 30 internasjonale skatteforskere til Stavanger sentrum for å delta på Kåkanomics. Til venstre skatteforsker Jakob Mieth fra München, Tyskland som for tiden forsker med Gabriel Zucman i Paris

Kjær skal videre. Han har fire utenlandsturer forestående og skal besøke flere av verdens største statlige investeringsfond, noen av dem har han også vært i investeringskomiteen til.

– Vi står foran veldig viktige og sannsynligvis grunnleggende endringer i måter økonomier fungerer på, også i finansmarkedene.

– Oljefondet har hatt høy avkastning over en lang periode. Noen av drivkreftene, som økende profittmarginer, lavere skatter og lavere renter, er ikke repeterbart.

Kjær frykter Kinas ønske om mer makt og en konfrontasjon mellom øst og vest.

– Historien forteller oss at nå en etablert hegemon blir utfordret ender det vanligvis med krig. Hvorvidt det skjer fremover vet jo ingen. Men mange land og også bedrifter og markedsaktører tar nå ned sin egen risiko. Trenden med mer globalisering brytes.

– En full økonomisk dekobling mellom øst og vest vil være svært kostbar for begge sider og vil også spenne bena under det grønne skiftet. Det kan tenkes scenarioer der at Oljefondets investeringsunivers blir mye mer begrenset geografisk

– Vi står i et regimeskifte i global økonomi der USA har vært verdenspoliti og garantist for frie markeder med beskyttelse av investorers rettigheter. Kina er blitt en økonomisk stormakt, men er også strategisk sårbar. Landet har et naturlig ønske om å sette spillereglene selv og styrke seg sikkerhetspolitisk. Historien forteller oss at nå en etablert hegemon blir utfordret ender det vanligvis med krig, sier Knut Kjær, her på torget i Stavanger sentrum

MAGRE ÅR I VENSTE

Global formuesskatt på to prosent eller ikke, Kjær mener flere må stramme livremmen.

– Vi står foran magre år i lang tid.

– *Er Norge i en periode med hollandsk syke allerede?*

–Ja, jeg mener det.

– *Hvilken fase?*

– En tidlig fase.

– *Når har den slått ut for fullt og vil føre til at arbeidsledigheten blir dramatisk høy?*

– Det vet vi ikke før vi er der. Jeg tror ikke man merker det før man sier «jöss, var det det som skjedde?» Jeg tror det bare sniker seg inn gradvis. Men vi er blitt advart. Det er ikke noen enkel definisjon, men Norge ser jo mer og mer rart ut, i forhold til andre land.

– *Har vi et oljefond om 50 år?*

– Ja, jeg tror det. Men jeg er ingen spåmann. Oljefondet kan også tømmes. Da får du kanskje museet ditt.